

Я. І. Левкун

ІВАН БОРКОВСЬКИЙ — ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЧЕНИЙ, ТВІЙ СИН, УКРАЇНО

Доцільність й актуальність дослідження біографії та наукової спадщини вчених українського походження, які творили поза її територіальними межами, необхідними на сьогоднішній день, у час наближення 20-річчя Незалежної України. Із різних причин, переважно політичного характеру, їх імена на батьківщині були невідомі, про них знали лише окремі історики, дослідники старовини України.

До таких особистостей належить українець з Галичини Іван Іванович Борковський — чеський археолог, провідний європейський вчений, який отримав світове визнання як першовідкривач “празької культури”, засновник модерної чеської археології, ректор Українського Вільного Університету в Празі [7].

Про походження і діяльність науковця добре знали українські дослідники в еміграції: Я. Пастернак, В. Щербаківський, В. Кубійович [19; 12; 13], але їхні праці тривалий час були недоступні громадянам України. Власне, про І. Борковського як “празького археолога українського походження” заговорили у нас лише в 1991 р., з виходом у світ колективної монографії В. Д. Барана, Д. Н. Козака, Р. В. Терпиловського “Походження слов’ян”, яка була надрукована в 1991 р. [1]. Згодом з’явилися невеликі розвідки львівських археологів Л. І. Крушельницької [5] та В. М. Петегирича про його життя та дослідження [14]. Висвітлення окремих сторін діяльності та наукових досягнень І. Борковського знайшло в роботах Р. Романюка, в яких публікуються цінні матеріали з львівських архівів й узагальнена інформація про його життя міжвоєнного періоду та стосунки з Я. Пастернаком [12, с. 13].

Новий рівень вивчення життя та наукової спадщини І. Борковського в Україні розпочинається з листопада 2006 р. завдяки ініціативі Городенківської районної державної адміністрації, яка ініціювала розпорядження “Про відзначення в районі 110-х роковин від дня народження д-ра істор. наук, вченого археолога із світовим ім’ям Івана Борковського”.

Зібрані нами архівні матеріали, фото- і відеодокументи дали змогу отримати якісно нову інформацію про І. Борковського.

Згодом виявлені нами невідомі сторінки біографії вченого та розповідь про їхні пошуки лягли в основу монографії “Археолог Іван Борковський: повернення у славі в Україну” [6], яка є першою монографічною роботою про чехословацького археолога українського походження у вітчизняній історіографії.

Із нагоди відзначення в Україні 110-ї річниці від дня народження І. Борковського 20–23 вересня 2007 р. в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича було проведено міжнародну наукову конференцію, в якій взяли участь науковці з вузів України, Чехії та США та його племінниця З. Гаюк. Виголошені на конференції доповіді та повідомлення дозволили висвітлити маловідомі сторінки життя і наукової творчості вченого.

На жаль, українці в часи існування Радянського Союзу, коли маховик репресивної тоталітарної машини працював з великою швидкістю і цілодобово, не знали і не мали права пізнати свою правдиву історію. І тільки з проголошенням незалежності України 24 серпня 1991 р. науковці почали відкривати народу України сторінку за сторінкою замовчувану правду. І це, звичайно, робили і продовжують робити історики — патріоти своєї держави, свідомо розуміючи слова великого сина України Миколи Костомарова: “... щира любов історика до своєї Батьківщини може виявлятися тільки у строгій повазі до правди” [11].

Проблемою нашого дослідження сьогодні стають долі учасників визвольних змагань українського народу (1914–1920), які спочатку зі зброєю в руках, а потім силою філософської думки і здобутками археології формували поряд з письменниками, діячами науки і культури, що перебрались працювати до Чехословаччини, ядро національно-державницького руху, який панував у першій чверті ХХ ст.

Серед них був українець, уродженець Покутського села Чортовець (нині Городенківський район Івано-Франківської області). Майбутній вчений народився 8 вересня 1897 р. [26].

Ярослав Пастернак, Іван Борковський, Леонід Чикаленко, Олександр Кандиба, Вадим Щербаківський — феномен Празької школи української археології [5]. Саме про них так сказала доктор історичних наук, професор, колишній директор Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаніка Лариса Крушельницька.

Прага, за висловом О. Олеся, була “колискою української свободи, політичним, науковим та культурним осередком української духовності” [6, с. 57].

Академік Михайло Грушевський 7 травня 1923 р. у листі до поета Олександра Олеся писав: “...доходять відомості про... Прагу, як там люде віддаються наукам... не журачись нічим” [13]. Перший президент Чехословаччини Томаш Масарик і уряд Едуарда Бенеша з прихильністю ставились до українців — січових стрільців, воїнів Української Галицької Армії, надавали фінансово можливість навчатись сином України у школах міст: Праги, Брно, Пшибраму. Сприятливі умови Праги зібрали у 1920–1930-ті рр. серцевину української нації — її елітарну інтелектуальну частину, що зворушила суспільно-мистецький рух в усій Європі та й поза її межами [10].

Прага вела перед в українській науковій, літературно-культурній, видавничій справі. Мала великий вплив на розвиток українських ініціатив, що брались до уваги в Києві, Варшаві. Томаш Масарик правдиво говорив, що українці знайшли у Празі “...добре сусідство братнього народу” [13].

Як Ярослав Пастернак (1892–1969), так і уродженець Городенківщини Іван Борковський (1897–1976), майбутні археологи, потрапили на територію Чехословаччини у серпні 1920 р., пробившись через Карпати з групою генерала-четаря Кравса (1871–1948).

П’ять тисяч галичан з дозволу властей Чехословаччини зберегли військову організацію, утворили бригаду у складі трьох куренів, яку очолював генерал В. Курманович.

Табір у Ліберті прийняв у серпні 1920 р. групу вояків генерала Кравса. Прибули сюди ешелони військово-полонених галичан з Італії. У цьому таборі теж перебував і уродженець села Топорівці (Городенківський район Івано-Франківської області) полковник УГА Гнат Стефанів (1896–1948), якого з червня призначено комендантом всіх робочих сотень на Підкарпатській Україні і Слова чинні. А всього у чехословацьких таборах перебувало близько 15 тисяч галицьких стрільців і старшин [8]. Військові частини безпосередньо підпорядковувались уряду ЗУНР, що знаходився у Відні (Австрія), через спеціального посла у Празі С. Смаль-Стоцького. На утримання галичан уряд Масарика витрачав до 100 мільйонів крон у рік.

Протягом 1921–1922 рр. сюди прибули понад 80 тисяч військовополонених, біженців, військових емігрантів з Польщі [8, с. 186].

У червні 1921 р. всіх галичан з Ліберців переведено до табору Юзефів, де умови життя були значно гірші. Командиром табору призначено А. Вольфа. Про життя стрільців свідчить щоденник, який систематично публікувався у заснованому Осипом Демчуком щомісячному журналі “Український скиталець”.

В автобіографії (родословній) сам І. Борковський пише, що перебував в українському таборі в Йозефові в третій бригаді [25]. Спогади про фронтові будні старшини третьої бригади, коменданта сотні і перебування в таборі в Йозефові в 1921 р. І. Борковського знаходимо в єдиній україномовній статті, що вдалося роздобути в архівах Праги, “Удар на Чортків”, яку четар УГА опублікував як дійсний член (з 1938 р.) Львівського наукового товариства імені Т. Шевченка в журналі “Літопис червоної калини”, число 7–8 липень — серпень 1938 р. [2]. Стаття написана досить хорошою українською мовою, легко читається.

І. Борковський пише, що після подій, які мали місце на Великдень 1919 р. під Львовом, а потім 15 травня того ж року, коли почався загальний наступ польської армії та розгром українського фронту, битва під Чортковом є “апотеозом сили українського народу”, його життєздатності, його здібності до виконання вчинку в критичній хвилині [2, с. 5]. Бо й удар на Чортків заслуговує на те, щоби стати народною легендою.

По довгих тижнях відступу з-під Львова та військових невдач, а що гірше, деморалізації військових частин, масового дезиртирства надходить зміна, а те, що погрожувало катастрофою, є зародком побіди. Стрільці та поодинокі частини відступаючої УГА нагло дістають охоту воювати, стають та не відступають. Бо й не було куди, лишилося “три морги України” [2, с. 5].

Як четар УГА учасник боїв з поляками на Сихівському відтинку фронту під Львовом Борковський характеризує поразку українців, які без того залишали села і міста противникові [2, с. 5].

Як прорахунок Начальної Команди УГА, яка не подбала, щоби на Сході побудувати запасні окопи, лінії, щоби мати точку опору для оборони в разі неповоджень під Львовом [2, с. 5].

“Удар на Чортків” є автобіографічною статтею автора, яка характеризує його, як фронтового старшину третьої бригади, коменданта сьомої сотні другого станіславівського куреня. В сотні було лише 35 стрільців (для порівняння — під Львовом було 160) [2, с. 6].

Іван Борковський пише про побратимів з Павелча (Попадинець, Тачинський), Ямниці, Чернієва, Драгомирчан, Богородчанщини. Хорунжого Нанюка. Підхорунжого Берестянського бунчужного жамика; і те, що станіславівські курені було перетворено на другий день по здобутті Чорткова в шостий полк піхоти і ця назва збереглася до початку 1920 р. Згадує хорунжого Нанюка і тих 40 стрільців та підстаршин, які поклали свої голови в рукопашному бою під Костеневом і Білкою [2, с. 10].

Згадує і тих живих учасників зі сьомої сотні другого станіславівського куреня, тих добрих українських патріотів — селян, які гордо і високо несли до останніх своїх сил в голоді і холоді український національний прапор [2, с. 10].

Сьогодні, відзначивши 91-ту річницю утворення ЗУНР і вчитуючись у патріотичні, сповнені великого національного духу слова Івана Борковського, який прославив Україну, вмючи упевнено йти до заповітної мети, досліджуємо підґрунтя, на якому виростали такі патріоти України. Це перш за все Січове Стрілецтво.

Ще юним, за спогадами Зої Гаюк, племінниці Івана Борковського, громадянки США, вуйцьо за словами сестри Ярослави, матері пані Зої, вступив до лав Січових Стрільців. А родина Борковських була великою і патріотичною. В Івана і Мотрини Борковських було дев'ять дітей. Іван мав ще молодшого брата, Володимира, і сім сестер. Три з них з початком “радянизації” краю змушені були виїхати до США. Сестра Анна була членом “Рідної школи” [22] та ОУН [23], Ярослава членом “Союзу українок” [24].

Батько Борковського працював в австрійській, а потім польській залізниці. У рідному селі був регентом церковного хору. Брат Володимир у 14 років пішов на фронт, приписавши собі декілька років. Мабуть, загинув, бо доля і досі невідома. А за приклад йому служив старший брат, який після розпаду Австро-Угорської імперії вступив добровольцем до УГА, був комендантом міської варті міста Станіслава в часи ЗУНР. Іван

Борковський в складі австрійського піхотного полку був направлений на Італійський фронт. Згодом переведений на Східний. За мужність і воїнську доблесть нагороджений двома медалями. В молодому віці в Станіславі загинули дві сестри, наймолодша Оксана виїхала до Канади. В Чикаго (США) нині у віці 103 роки проживає пошта за порядком дитина Борковських Софія. У розмові по телефону з автором ця надзвичайного інтелекту жінка цікавилася щиро Україною, Прикарпаттям. До 17 вересня 1939 р. вона була законницею в Станіславівському монастирі. Коли комуністи монастир закрили, монахинь розігнали, стала світською людиною.

У Канаді проживає дочка Лінда й онучка Борковського. На жаль, розшукати їх поки що не вдалося.

За словами Зої Гаюк, рід Борковських — це старовинний козацький рід, що бере свій початок у далекому XVII ст. [27]. Був у роду і Василь Борковський, який у 1687 р. балотувався на гетьмана. Помер він у 1704 р. Усіх синів полковника доля розкидала по всьому світу. Їх, зокрема, було запрошено на службу польському королеві, оскільки мали неабиякий хист і вміння. Вони добре провадили військове діло, що польський король надав їм графські титули, через що й стали вони іменуватись Дуніни-Борковські. Рід археолога Борковського залишився тут у Галичині, ставши хліборобом, отож і наступні покоління цієї гілки Борковських трудилися для блага української землі.

Козацький дух, хліборобська мудрість і стрілецький порив Івана та Володимира Борковських зуміли зробити з них мужніх відданих Україні синів, які зі зброєю в руках з українським народом стали на захист Вітчизни, взяли участь у рішучому бою за волю і долю України. І підтвердили молодший Володимир своєю кров'ю і найдорожчим, що у людини є — життям, а молодший Іван участю у боях присягу “Я, Іван Борковський (Володимир Борковський), Український Січовий стрілець, присягаю українським князям, гетьманам, Запорізькій Січі, моголам і всій Україні, що вірно служитиму рідному краю, боронитиму його перед ворогом, воюватиму за честь Української зброї до останньої краплини крові. Так мені, Господи Боже й Архангеле Михаїле, допоможіть. Амінь” [9].

Велич людини і пам'ять про неї визначаються її дітьми. Натхненні ідеєю української державності, сумлінно й жертвовно

виконуючи свій обов'язок, брати Борковські заступили на найвищу вдячність і пам'ять нащадків.

“Нині, — зазначав Борковський, — можна все одверто писати, бо славні подвиги Української Армії належать вже до історії, а для точного пізнання історії, яка не сміє спочивати на здогадах, треба очевидцям та учасникам ходу списати все, що знають, навіть те, що їм видається маловажним. Будучі історики українських визвольних змагань будуть могли лише з точного матеріалу дати повний і вичерпуючий образ героїчної епохи українського народу... Знаю лише, що я робив, що діялося в сьомій сотні другого Станіславівського куреня, що робили в моїй команді підчинені стрільці, підстаршини і старшини та знаю положення, в яким я разом з підчиною мені сотнею находився. Згадую... геройські подвиги старшин, підстаршин, стрільців, які в дальших наступках поклали своє життя і кров'ю скропили нашу молоду волю зі свідомістю в серці, що віддають своє життя для щастя будучих генерацій. Згадую славне минуле, якого ми були учасниками” [2, с. 10].

Перебуваючи у Празі та досліджуючи наукову і громадсько-політичну спадщину Івана Борковського в бібліотеці Інституту археології (ЧАН), нам вдалося віднайти статтю Яна Філіпа “Іван Борковський” в часопису “Археологічні Обрії” (ARCHEOLOGISCHE ROZHLEDY). Професор Філіп пише: “Ми зустрілися після першої світової війни на семінарі професора Л. Нідерла у 1922 р. в домі Кауліха та Карловій площі, де у ті часи проходили деякі семінари філософського факультету. Після прибуття до Праги насамперед закінчив у 1920 р. навчання в гімназії, а потім відвідав два семестри педінституту. Потім він вирішив перейти до університету (Карлового. — Я. Л.), і протягом короткого періоду націлився на вивчення археології. Його подальша доля визначилася лекціями Нідерле, Строцького, Скрасніла” [20], а також із пізнішими своїми колегами (доц. Ярослав Бьогм, Ян Філіп). Іван Борковський захопився археологічною практикою. З квітня 1923 року він працює волонтером в тодішньому Державному археологічному інституті ЧАН.

Під час навчання в Карловому університеті Борковський зосередився головним чином на проблемах раннього неоліту. Студії з археології закінчив 1929 р. Українське походження

зумовило тематику перших пошукових досліджень, що полягало у вивченні взаємозв'язків Середньої та Східної Європи у давнину. В докторській дисертації “Східна культурна область і питання культури шнурової кераміки” (1928–1929 рр. філософський факультет Карлова університету в Празі) поставив питання походження неолітичної і культури шнурової кераміки і вказав на її східні мотиви і походження.

Свої висновки І. Борковський оприлюднив на першому до-історичному конгресі у Лондоні у 1932 р. Працю опублікував уперше в 1934 р. Можна сказати, що в той час це була перша спроба вирішення складної проблематики з найважливіших стародавніх культур, підкріпленої картографічними матеріалами. Дослідник звернув увагу на Східноєвропейські області, зокрема українські, і значною мірою вплинув на інтерпретацію генезису і відносин в загальноєвропейському контексті. Перелік робіт, опублікованих в бібліографії, свідчить про те, що інтерес до проблем шнурової кераміки не вичерпався і в пізніші часи, коли поле наукової діяльності І. Борковського перемістилось у іншу сферу, а саме до слов'янської епохи та проблем Лівого Градця і Праги.

Борковський спрямовував свої зусилля не тільки на вивчення енеоліту, він публікував матеріал з інших періодів. Особливо відома його більш пізня знахідка кельтської скульптури з Мшецьких Жегровиць. Це унікальна знахідка у всій кельтській Європі. На зміну первісної наукової спеціалізації і перехід до проблем раннього середньовіччя є певним поворотом, на який мав вплив також і досить складний збіг різних обставин. На сьогодні Борковський є визнаним авторитетом у галузі слов'янської археології.

У 1925 р. археолог приступає до вивчення історії Чеського Празького граду (Давній град Чеських князів та королів, Центр Чеської держави і від 1918 р. резиденція Президента Чехословацької республіки). З 1919 р. занедбана резиденція була поступово реконструйована для потреб керівника держави та його уряду. Професор університету Л. Нідерле звернув увагу свого колишнього колеги, а тоді вже Президента, професора Томаша Гарріка Макарика про значення археології при підході до теренів граду. 4 червня 1925 р. був розпочатий науковий проект археологічного дослідження Празького граду.

З 1 квітня 1928 р. Іван Борковський стає асистентом та отримує постійну роботу біля доктора, археолога Карла Гуда у відділі археології Інституту археології ЧАН. На цій посаді він замінив свого товариша Ярослава Пастернака і продовжив його розпочату справу [15]. Його обов'язками були проведення детального збору та документування окремих археологічних досліджень.

Опрацювання та публікування результатів належало до обов'язків керівника проекту доктора філософії Карела Гуда, завідувача історичного відділу Національного музею. Іван Борковський мав велике щастя працювати з визнаним у Чехії археологом і отримати певний досвід роботи, адже Карел Гуд один із перших зрозумів значення археологів для вивчення середньовічної історії Чеської держави.

Ця праця зробила з І. Борковського одного з найкращих археологічних працівників і перших дослідників, які вважали археологію та її методи за неподільну частину історичного пізнання.

Разом з Гудом Борковський став основоположником археології середньовіччя у Чехословаччині. Тим часом як на Празькому граді Борковський був тільки асистентом керівника дослідницького проекту, за його межами проводив значні відкриття. Першим було відкриття великого поховання (більш 800) з періоду XI–XVI ст. у західній частині валів Празького граду.

На сьогодні це є найбільш досліджене середньовічне поховання у Чехії. З 25 червня 1938 р. І. Борковський займає посаду археолога замість Войцеха Будовагораго (родом із Словаччини) [6, с. 105].

Як археолог Борковський проводить розкопки в храмі Святого Віта Празького граду на III подвір'ї у червні 1925 р.; в костелі Святої Марії (1946); Лотеранській площі (1934–1935); Градчанській (1944); Малостранській площі (1943); поховання на Партоломійській вулиці (1936); Лівого градця (1940, 1947–1954); площі та собору Святого Їржека (1959–1963); поховання в Їждарні, костелі Філіпа і Якуба на Бетлемській площі (1948–1956); костелі Яна Прадла на Малостранській площі (1935 р); костелі Святого Ваврінца в підземеллі костелу Святої Анни (1956). З 1954 р. І. Борковський — директор відділення середньовічної археології Інституту археології Чеської академії

наук. З 1968 по 1975 рр. очолює (голоує) Чеське археологічне товариство.

Співпраця із Українським вільним університетом відкрила можливість зустрітися із Іваном Горбачевським — людиною світової слави, громадсько-політичним діячем, професором Карлового та Українського вільного університетів, завідувачем музею визвольної боротьби України в Празі.

Іван Борковський тісно співпрацював з Горбачевським у спілці “Єдність”, Українському історико-філологічному товаристві, Всеукраїнській академії наук, музеї визвольної боротьби України. Публікував рідною українською мовою деякі ненаукові праці та власні вірші. Подальшою інституцією, яка впливала на Борковського, був інститут Нікодіма Павловича Кондакова, а від 1931 р. Археологічний інститут Н. П. Кондакова. Зі всіх названих інституцій найважливішим для молодого археолога був Український вільний університет. 1933–1945 рр. був обраний доцентом, пізніше професором. Протягом 1939–1940, 1941–1943 рр. був обраний ректором. У 1935 р. передав багато фотографій, часописів та рукописів своїх праць у дар музею визвольної боротьби України у Празі. Цінними для нашої історії були б світлини, які особисто робив Борковський на фотографічному апараті, отриманому як трофей в бою під Чортковом. Одну із них, де фронтовий старшина І. Борковський стоїть поруч легендарного Нестора Махна, вдалося нам віднайти у журналі “Літопис Червоної калини” у Празі [2, с. 90]. Такий знімок є і в архіві археологічного відділення Інституту археології ЧАН у м. Празі [6, с. 12].

Цілий ряд осіб українського середовища був ув’язнений у травні 1945 р., після перемоги СРСР у війні з Німеччиною, і депортований до Москви. Був ув’язнений на три дні й Іван Борковський. А всі українські установи у Чехословаччині як “буржуазно-націоналістичні”, “антирадянські” були закриті. А їхні архіви відправлені до Радянського Союзу й суворо зашкриті.

Тільки завдячуючи особливим заслугам перед чеським народом та особистому клопотанню другого президента Чехословаччини Едуарда Бенеша Борковському вдалося уникнути “радянських тортур та Сибіру”. Однак як археолог була репресована його перша дружина Флора Бекова. Вона загинула

1943 р. у концентраційному таборі. Життя Борковського було під загрозою і раніше, а саме у 1940 р. При опрацюванні збірки Йозефа Антоніна Їри його зацікавила збірка керамічних знахідок з північної частини Праги.

Також зібравши подальші аналогічні знахідки з Чехії та Моравії та інтерпретувавши це як вияв присутності давніх слов'ян на чеських землях і датувавши знахідки VI ст., Борковський відкрив “празький тип”. Все це він описав у праці, яку опублікував у 1939 р. у “Паматках археологічних”: “Давня слов'янська кераміка у центральній Чехії”.

Весь рукопис повинен був вийти як друга частина університетської публікації із серії “Praehistorica”. Однак доба і час цим намірам не сприяли. Все життя у Чехословаччині було підпорядковано нацистським інституціям. Після демонстрацій у жовтні та листопаді 1939 р. були закриті чеські вищі навчальні заклади і зупинена вся їхня професійна діяльність. Публікація була видана 1940 р. Національним музеєм під назвою “Старослав'янська кераміка у Центральній Європі. Студії до початків Слов'янської культури”.

Вказувати на стародавність слов'янської культури на території, яка щойно стала “німецьким простором”, було небезпечно.

Книга уникнула найгіршої цензури, однак привернула увагу німецьких археологів, і видання Борковського було знято з продажу. Від найгіршого, тобто від депортації та концентраційного табору, врятував австрійський археолог із Відня Карл Вілфонседер, який проголосив, що йдеться про невідому працю, яка неварта того, щоб нею цікавилися німецькі інституції.

Така невидима колегіальність і втручання інших осіб зберегли життя Івану Борковському.

Праця про “Празький тип” є найвизначнішим внеском Івана Борковського і вона визнається всіма, хто цікавиться початком слов'янської культури.

З 1954 р. І. Борковський — директор відділення середньовічної археології Інституту археології ЧАН. У 1968–1975 рр. — голова Чехословацького археологічного товариства [16]. У 1960 І. Борковський захистив звання доктора наук дисертацією “Празький град у світлі нових досліджень”. На сьогодні, на жаль, вона залишається тільки в рукописі. Доктор наук з 1961 р.

Після Другої світової війни Борковський продовжує дослідження Празького граду. Відкриття найдавнішого костелу на Празькому граді — костелу Діви Марії було важливим для вивчення давньої чеської історії. Ця будова була розпочата 882–884 рр. і пов'язана із початком Чеської держави. На Празькому граді стояла до кінця XIII ст., потім була знищена, а відомості, де знаходилась, зникли. Пошук костелу розпочався від другої половини XIX ст. і було опрацьовано 10 гіпотез про місце, де мав стояти. Іван Борковський на основі знання археологічних теренів сформулював своє уявлення про локалізацію будівлі в публікації “Про початок Празького граду і про найдавніший костел у Празі” (1949). Це перша публікація у чеській археологічній літературі, в якій археологічні аргументи посприяли історичним висновкам. Свою гіпотезу зміг підтвердити археологічним дослідженням і 1950 р. віднайти костел Діви Марії.

Від 1930-х рр. проводив дослідження окрім Празького граду також і в Празі. Найбільшої інтенсивності ця праця набула у 1950–1960-х рр. Результати цих досліджень вели до формування нового погляду на початки Праги. Його висновки, опубліковані 1964 р., викликали скепсис як у істориків, так і в археологів. Так тривало приблизно 20 років, доки не були підтвержені подальшими археологічними дослідженнями. Сьогодні гіпотеза Борковського є частиною найдавнішої історії Праги.

Якщо зупинитись на родинному житті І. Борковського, то відомо, що після Другої світової війни він одружився з Лібушею Янсовою (1904–1996), першою професійною чехословацькою жінкою-археологом. Спільних дітей у них не було.

Помер великий українець 17 березня 1976 р. Похований у другому відділі на Ольшанському кладовищі Праги у гробниці батька другої дружини Вацлава Янсова.

І. Борковський прожив довге і науково багате життя. Його доробок, був частково оціненим ще за життя [20], зокрема розрізнення культури “Празького типу”. Його особисте і професійне життя пов'язане із всіма крутими поворотами, які чекали Європу у XX ст. Він змушений був виїхати з України і Чехословаччина стала його другою вітчизною, долею. І. Борковського будуть пам'ятати прийдешні покоління чехів як

одного із основоположників модерної чеської середньовічної археології.

Науковий доробок І. Борковського, вченого з європейським ім'ям, становить близько 200 наукових статей, оглядів, рецензій, рефератів, чотири монографії. Вчений вільно володів і писав праці основними європейськими мовами. Оцінюючи внесок земляка у чеську археологію, згадуємо чеха Вікентія Хвойку, який наприкінці XIX — на початку XX ст. проводив археологічні дослідження в Україні, здійснив відкриття у Києві і став першовідкривачем трипільської, зарубинецької, черняхівської культури.

Ми повинні пам'ятати про Вікентія Хвойку, що служив Україні, підтримував дружбу двох народів. Саме археолог-українець — галичанин І. Борковський віддячив чехам за В. Хвойку своїм внеском в археологію Праги та Чеської Республіки.

Похвально, що громадськість Чехії і України гідно вшанували пам'ять цих двох великих учених — українця, що творив у Чехії, і чеха, що працював в Україні. І час настав повернути із забуття в Україну славу її галицького сина, що працював на славу Чехії й України.

Таким чином, можемо константувати, що науковий доробок Івана Борковського у вивченні слов'янських старожитностей ще недостатньо вивчений професійними істориками в Україні. Людина, яка відкрила “празьку культуру”, заслуговує на вшанування не тільки в Чеській Республіці, але і в незалежній Україні, за яку він боровся у лавах Січового стрілецтва, Української Галицької Армії. У своєму вірші, написаному 20 вересня 1923 р. у Празі і присвяченому українцям І. Борковський писав:

*Ми — народ з неволі туманний,
Рвесь до ціли тратить єї з ока,
Хоч і шлях той в райдузі оманний,
Хоч і думка степова широка...
Ми — народ юний...
Ми — народ буйний...
Мов той вітер степовий, вільний...*

Джерела та література

1. Баран В. К., Козак Д. Н., Терпиловський Р. В. Походження слов'ян. — К.: Наукова думка, 1991. — С. 62.
2. Борковський Іван. Удар на Чортків. — Літопис Червоної Калини. — 1938. — № 7-8. — С. 5-10.
3. Цитата за: Головацький І., Іван Горбачевський. 1854-1942: життєписно-бібліографічний нарис. — Львів, 1995. — С. 66.
4. Листування Михайла Грушевського. Київ-Нью-Йорк-Париж-Торонто-Львів. — Т. 1. — С. 248.
5. Крушельницька Л. Праця українських археологів в еміграції // Записки НТШ. Праці археологічної комісії. — Львів, 1998. — Т. ССXXXV. — С. 38-642.
6. Левкун Я. Археолог Іван Борковський: Повернення у славі в Україну. — Снятин: Прут-Принт, 2007. — С. 33.
7. Левкун Я. Скрижалі Покутської Городенківщини. Іван Борковський: повернення в Україну. — Тернопіль: Наш світ, 2009. — С. 38-40.
8. Литвин М. Р., Науменко К. Є. Історія Галицького Стрілецтва. — Львів: Каменяр, 1991. — С. 183.
9. Нагаєвський І. Історія Української держави ХХ століття. — К., 1994. — С. 55.
10. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції 1919-1939. — К.: Видавництво ім О. Теліги, 1999. — С. 4.
11. Павленко Ю. Сто найвідоміших українців. — К.: Автограф, 2005.
12. Пастернак Я. Археологія України. — Торонто, 1961. — С. 27.
13. Пастернак Я. Мої зустрічі зі старовинною // Український історик. — 1978. — Р. XV. — С. 63-75, 448-453.
14. Петегрич В. Іван Борковський — видатний археолог з Прикарпаття: Матеріали та дослідження з археології Прикарпаття і Волині. — Львів, 1997. — Вип. 7. — С. 86-87. — “Постаті української археології”.
15. Романюк Т. Навчання та дослідницька праця Ярослава Пастернака у період еміграції (1920-1928) // МДАПВ. — 2006. — Вип. 10. — С. 318-928.
16. Романюк Т. Наукова діяльність Івана Борковського в Чехо-Словаччині // МДАПВ. — 2008. — Вип. 12. — С. 451.
17. Ян Фролік — директор археологічного відділення Празького граду ЧАН м. Прага (Радіоспогади 2 травня 2007 р. м. Прага, радіозапис в особистому архіві автора). С. 2.
18. Шендеровський В. Нехай не згасне світ науки. — К.: Рада, 2006. — Кн. 2. — С. 327.
19. Енциклопедія українознавства. — К.: Глобус, 1993. — Т. 1. — С. 161.
20. Бібліотека інституту археології Чеської Академії наук. Часопис “Археологічні обрії”. Вип. 19. 1967. № 4 ARCHEOLOGISCHE

- ROZHLEDY. I. Filip “Ivan Borkovsky” 19/1967. Ceskoslovenska Akademie VED ROCNIK 4. S. 429–432.
21. Д А І Ф О. Ф. р-631. оп.2, од. зб. 29, с. 5. “Метрична книга с. Чортовець 1873–1899 рр.” с. 5.
 22. ДАІФО. Ф. 6. оп. 1. од. зб. 503. “Книга учета членов украинского буржуазно-националистического товарищества “Кружок родной школы” в г. Станиславе”. С. 208.
 23. ДАІФО. Ф. 226, сч оп. 1. од. зб. 733. “Ежедневные рапорта Станиславского поветового управления госполиции о политической обстановке и уголовных происшествиях в Станиславском повете за 1938 год”. С. 166.
 24. ДАІФО. 6 сч. оп.1. од.зб. 131.(5.02.1925 р. — 28.03.1938) “Устав, информации о проведении собраний и изменениях в составе правлений украинского буржуазного националистического общества “Союз украинок Станиславского повета”. С. 162.
 25. ЦДАВ України. Ф. 3859. оп.1. од. зб. 347. “Родословна Борковського — надзвичайного студента філософського факультету Українського Вільного Університету у Празі, літній семестр 1923–1924 рр.” С. 23.
 26. ЦДАВ України . Ф. 3859. оп.1, од. зб. 341. с. 26.
 27. Газета “Край” м. Городенка 10. XI. 2007 р. “Американка із Борковських” та відеоспогади Зої Гаюк (особистий архів Я. Левкуна). С. 6.

Анотації

Левкун Я. И. Иван Борковский, европейский ученый — твой сын, Украина.

В статье рассматривается жизненный путь и общественно-политическая деятельность выдающегося чешского учёного украинского происхождения Ивана Борковского (1897–1976), первооткрывателя “пражской культуры”, признанного в мире научного авторитета в отрасли славянской археологии.

Впервые на основе “пражских архивов” исследуется его участие в национально-освободительных движениях украинского народа, деятельность на посту ректора Украинского Вильного Университета в Праге.

Levkun Ya. I. The Europe scientist — Ivan Borkovskiy, the son of Ukraine.

This article highlights life, social, political and scientific work of outstanding Czech scientist Ivan Borkovskuy. He was born in Ukraine (1897–1976). Ivan Borkovskuy discovered “Prague culture” and he was recognized worldwide as scientific authority in the branch of Slavic archeology. It was the first time when his participation in nationalist competition of Ukrainian nation and his work as a Rector of Ukrainian Free University in Prague was researched on the basis of Prague Archives.